

PRAVNI VODIČ ZA
IZJEDNAČAVANJE RADNIH PRAVA
MAMA PREDUZETNICA SA
OSTALIM ZAPOSLENIM MAMAMA

*vodič kroz potrebne izmene i dopune
pozitivnih propisa*

*Centar za Mame, Februar 2022, Beograd,
Autor: Popović A. Đorđe, advokat*

Sadržaj:

Uvod.....	3
Opcija A) – izmene Zakona o radu	5
Opcija B) – izmene i dopune ostalih propisa, bez izmena Zakona o radu	6
1) Izmene i dopune Zakona o finansijskoj podršci porodici sa decom.....	6
a) izmeniti član 12 Zakona o finansijskoj podršci porodici sa decom tako da glasi:	6
b) Dodati novi član 13a Zakona o finansijskoj podršci porodici sa decom tako da glasi:.....	7
c) izmeniti član 14 Zakona o finansijskoj podršci porodici sa decom tako da glasi:	8
d) izmeniti član 17 stav 1 Zakona o finansijskoj podršci porodici sa decom	9
e) izmeniti član 19 stav 1 Zakona o finansijskoj podršci porodici sa decom tako da glasi:	9
2) Izmene i dopune podzakonskih akata donetih na osnovu Zakona o finansijskoj podršci porodici sa decom.....	10
a) Izmeniti član 16 Pravilnika 1 tako da isti glasi:	10
b) Izmeniti član 2 Pravilnika 2 tako da isti glasi:	11
3) Izmene i dopune Zakona o doprinosima	12
4) Izmene i dopune Zakona o zdravstvenom osiguranju	13
a) Izmena člana 13 Zakona o zdravstvenom osiguranju tako da isti ubuduće glasi:	13
b) Izmena člana 77 stav 4 Zakona o zdravstvenom osiguranju tako da član 77 ubuduće glasi:	13
c) Dopuna člana 84 Zakona o zdravstvenom osiguranju.....	14
d) Dopuna člana 85 Zakona o zdravstvenom osiguranju.....	15
Zaključak.....	15

Uvod

U nastavku ovog dokumenta iznosimo pregled odredbi relevantnih propisa koje je potrebno izmeniti, dopuniti ili obrisati u cilju izjednačavanja prava mama preduzetnica za održavanje trudnoće i negu i brigu o detetu u prvim mesecima roditeljstva sa nivoom prava garantovanih zaposlenim mamama.

Konkretno, radi se o sledećim pravima:

- 1) pravo na naknadu zarade za vreme privremene sprečenosti za rad (a naročito zbog bolesti ili komplikacija u vezi sa održavanjem trudnoće) (u daljem tekstu: „**bolovanje**“),
- 2) pravo na porodiljsko odsustvo i naknadu zarade za vreme porodiljskog odsustva,
- 3) pravo na odsustvo sa rada radi nege deteta i naknadu zarade za vreme odsustva sa rada radi nege deteta,
- 4) pravo na odsustvo sa rada radi posebne nege deteta ili druge osobe i naknadu zarade za vreme odsustva sa rada radi posebne nege deteta ili druge osobe,
- 5) pravo da im kao i zaposlenim mamama za vreme bolovanja i navedenih odsustva naknade koje primaju ostanu na raspolaganju u celosti a ne da moraju same da plaćaju doprinose.

Naime, mame preduzetnice su stavljene u neravnopravan položaj u pogledu navedenih prava bez ikakvog osnova iako uredno uplaćuju poreze i doprinose isto ili pak i više nego što se to čini za račun zaposlenih mama, za sebe kao za svoje eventualne zaposlene. Iz tog razloga je neprihvatljivo da se u vremenu kada je njima i njihovoj deci potrebna podrška (koju su same zaradile) mame preduzetnice na svakom koraku susreću sa problemima u ostvarivanju svojih prava kao i da često imaju manje mogućnosti da ih stvare nego zaposlene mame.

Ovakva vrsta razlikovanja ima višestruke negativne posledice jer odvraća žene od preduzetništva i otežava (a nekada čak i onemogućava) održavanje poslovanja u vremenima trudnoće i brige za svoju novorođenčad te i nesmetan nastavak poslovanja nakon ovih odsustava. Šire socijalne posledice ovakvih politika su da mame preduzetnice gube prihode, gase ili stavljaju u mirovanje poslovanja usled čega dolazi do finansijske neizvesnosti u periodu kada im je mir najpotrebniji. To se dodatno negativno odražava i na zaposlene kod mama preduzetnica koji potencijalno mogu ostati bez prihoda i posla. Pored socijalnih sistem trpi i fiskalne posledice usled eventualnog prestanka rada firmi mama preduzetnica jer se gube prihodi koje bi mame preduzetnice vratile u sistem bilo kroz potrošnju, plaćene poreze i doprinose, plaćene zarade svojim zaposlenima te i poreze i doprinose na njihove zarade.

Konačno, poslednjih godina kreirane su brojne kampanje za promociju preduzetništva, a posebno ženskog preduzetništva. Iskustva mama preduzetnica pokazuju da bi im više značila konkretna podrška, u vidu ostvarivanja prava, nego brojne kampanje promocije preduzetništva kao takvog.

Upravo u skladu sa ovom tendencijom, lansirano je nekoliko kampanja sa ciljem poboljšavanja pravnog položaja mama preduzetnica od kojih izdvajamo inicijativu: „*I preduzetnice su mame*“ pokrenutu od strane udruženja: „Mame su zakon“ i „Digitalna zajednica“¹.

Prateći ovakvu tendenciju, Centar za mame projekat *Pravda za mame preduzetnice* realizuje u okviru programa podrške javnom zagovaranju „Istraži – Osnaži“ koji finansira Vlada Ujedinjenog Kraljevstva, a sprovodi Trag fondacija. Cilj projekta je da se da podrška mamama preduzeticama tokom perioda trudnoće i brige za novorođenčad kroz brisanje razlika između zaposlenih i mama preduzetnica u kontekstu ostvarivanja navedenih prava. U tom cilju smo napisali ovaj pravni vodič i mapirali sve propise (prevashodno zakone) koji sadrže odredbe o različitom pravnom režimu ostvarivanja ovih prava pa potom dali predloge izmena, dopuna ili brisanja pojedinih odredbi. Želeli smo da kroz ovaj vodič predočimo konkretne smernice kako da se dođe do zajedničkog cilja izjednačavanja mama preduzetnica sa zaposlenim mamama kao tendenciji koja polako ali sigurno dobija široku podršku civilnog sektora.

¹ Više o ovoj inicijativi ovde: <https://www.digitalnazajednica.org/2021/08/23/inicijativa-za-prava-zena-koje-obavljaju-samostalnu-delatnost/>

Svesni da je svaka izmena bilo kojih propisa kompleksan proces, što je naročito tačno za promenu jednog sistemskog zakona kakav je Zakon o radu² (dalje: „**Zakon o Radu**“), naše predloge dajemo kroz 2 opcije i to:

- 1) Opcija A – Izmene **samo** Zakona o radu;
- 2) Opcija B – izmene svih ostalih propisa, bez izmena Zakona o radu.

Pre daljeg izlaganja naših predloga napominjemo i to da ovaj Vodič ima za cilj isključivo izjednačavanje mama preduzetnica sa zaposlenim mama u ostvarivanju gore navedenih prava. Takođe napominjemo i da je pojam *preduzetnika* uzet iz važećih propisa i odnosi se na pojam preduzetnika iz propisa na koje upućuje član 17 stav 1 tačka 2) Zakona o finansijskoj podršci porodici sa decom³.

Konkretno to je najpre član 83. Zakona o privrednim društvima⁴ shodno kojem je pojam preduzetnika definisan na sledeći način:

“Preduzetnik je poslovno sposobno fizičko lice koje obavlja delatnost u cilju ostvarivanja prihoda i koje je kao takvo registrovano u skladu sa zakonom o registraciji“

Fizičko lice upisano u poseban registar, koje obavlja delatnost slobodne profesije, uređenu posebnim propisom, smatra se preduzetnikom u smislu ovog zakona ako je tim propisom to određeno.

Individualni poljoprivrednik nije preduzetnik u smislu ovog zakona, osim ako posebnim zakonom nije drugačije uređeno.“

Takođe, ovaj pojam je preuzet i iz člana 6 stav 1 tačke 13) i 14) Zakona o doprinosima za obavezno socijalno osiguranje⁵ (dalje: „ **Zakon o doprinosima**“) shodno kojima je predviđeno:

„13) Samostalna delatnost je privredna, profesionalna ili druga delatnost koju obavlja: preduzetnik, osnivač odnosno član privrednog društva, samostalni umetnik, sveštenik i verski službenik;

14) Preduzetnik je osiguranik - fizičko lice koje obavlja samostalnu privrednu, profesionalnu ili drugu delatnost u skladu sa zakonom po osnovu koje plaća porez na dohodak građana na prihode od samostalne delatnosti;“

Rečju, to su najpre mame koje su kao preduzetnice upisane u registar APR ali i druge koje se u skladu sa propisima smatraju preduzetnicima.

Na kraju ovog uvoda ukazujemo i na to da smo naše predloge izneli najpre u formi revizije postojećih odredbi (tamo gde se vrše izmene ili dopune postojećih odredbi), a potom i kao predlog potpuno novih odredbi (tamo gde iznosimo takav predlog).

² (“Sl. glasnik RS”, br. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013, 75/2014, 13/2017 - odluka US, 113/2017 i 95/2018 - autentično tumačenje)

³ (“Sl. glasnik RS”, br. 113/2017, 50/2018, 46/2021 - odluka US, 51/2021 - odluka US, 53/2021 - odluka US, 66/2021 i 130/2021)

⁴ (“Sl. glasnik RS”, br. 36/2011, 99/2011, 83/2014 - dr. zakon, 5/2015, 44/2018, 95/2018, 91/2019 i 109/2021)

⁵ (“Sl. glasnik RS”, br. 84/2004, 61/2005, 62/2006, 5/2009, 52/2011, 101/2011, 7/2012 - usklađeni din. izn., 8/2013 - usklađeni din. izn., 47/2013, 108/2013, 6/2014 - usklađeni din. izn., 57/2014, 68/2014 - dr. zakon, 5/2015 - usklađeni din. izn., 112/2015, 5/2016 - usklađeni din. izn., 7/2017 - usklađeni din. izn., 113/2017, 7/2018 - usklađeni din. izn., 95/2018, 4/2019 - usklađeni din. izn., 86/2019, 5/2020 - usklađeni din. izn., 153/2020, 6/2021 - usklađeni din. izn. i 44/2021)

Opcija A) – izmene Zakona o radu

U prvoj opciji, predlažemo izmene Zakona o radu koje bi u kontekstu broja propisa za koje je potrebna izmena uključivale najmanje napora budući da se radi o sistemskom zakonu na koji se ostali relevantni zakoni pozivaju. Saglasno navedenom, predlažemo dopunu Zakona o radu dodavanjem novog člana 103a Zakona o radu, koji bi glasio:

„Izuzetno od ostalih odredbi ovog zakona, a za svrhe jednoobraznog ostvarivanja prava na: naknadu zarade za vreme odsustva sa rada zbog privremene sprečenosti za rad, prava na porodiljsko odsustvo, prava na odsustvo sa rada radi nege deteta, prava na odsustvo sa rada radi posebne nege deteta ili druge osobe i prava na naknade zarada za vreme prethodno navedenih odsustva pod istim uslovima i sa istim trajanjem predviđenim za zaposlene u smislu ovog zakona, pojam zaposlenog iz ovog zakona će obuhvatati i lica koja se smatraju preduzetnikom u skladu sa Zakonom o privrednim društvima ("Sl. glasnik RS", br. 36/2011, 99/2011, 83/2014 - dr. zakon, 5/2015, 44/2018, 95/2018, 91/2019 i 109/2021) kao i u skladu odredbama drugih posebnih zakona.

Saglasno odredbi prethodnog stava ovog člana, sve odredbe ovog zakona koje uređuju uslove ostvarivanja, trajanje i mogućnosti korišćenja prava iz prethodnog stava ovog člana od strane očeva i drugih lica, izuzev odredbi shodno kojima je ostvarivanje ovih prava uslovljeno donošenjem rešenja ili odluke poslodavca, će se primenjivati i na lica iz prethodnog stava ovog člana dok će sve odredbe posebnih zakona i propisa koja regulišu ista pitanja prestati da se primenjuju danom početka primene ovog člana.

U cilju ispunjenja svrhe ovog člana, bilo koje upućivanje ili definisanje pojmova: zaposlenog u skladu sa propisima o radu, zaposlenog kod poslodavca, zaposlenog, zaposlenog kod pravnih i fizičkih lica ili sličnih pojmova u posebnim zakonima ili propisima će, za svrhe ostvarivanja prava iz ovog člana, obuhvatati i lica iz prvog stava ovog člana. “

Na ovaj način bi se efektivno izjednačila sva prava preduzetnica bez potrebe da se izvrše bilo kakve promene u drugim relevantnim zakonima i propisima, a na osnovu kojih su na različite načine uređena relevantna prava mama preduzetnica i zaposlenih mama. Ovo stoga što bi Zakon o izmenama i dopunama Zakona o radu koji bi ovo pravilo uveo predstavljao poseban i kasniji zakon u odnosu na sve postojeće zakone i kao takav preuzeo primat nad tim odredbama. Radi ujednačavanja postupanja nadležnih organa bi bilo poželjno izdati i kratku instrukciju nadležnim organima kako da postupaju u ovim predmetima. Ova instrukcija bi se mogla svesti na sledeće:

*Nadležni organi će počev od dana stupanja na snagu Zakona o izmenama i dopunama Zakona o radu u odnosu na sve zahteve za ostvarivanje: 1) prava na naknadu zarade za vreme privremene sprečenosti za rad, 2) porodiljsko odsustvo, 3) odsustvo sa rada radi nege deteta, 4) odsustva sa rada radi posebne nege deteta ili druge osobe, podnetih od strane lica koja se smatraju preduzetnikom u skladu sa Zakonom o privrednim društvima ("Sl. glasnik RS", br. 36/2011, 99/2011, 83/2014 - dr. zakon, 5/2015, 44/2018, 95/2018, 91/2019 i 109/2021) i odredbama drugih posebnih zakona **primenjivati odredbe i pravila koja važe za zaposlene kod poslodavca.***

Opcija B) – izmene i dopune ostalih propisa, bez izmena Zakona o radu

Svesni da se izmene Zakona o radu ne dešavaju često dok su izmene i dopune ostalih relevantnih zakona relativno češće, iznosimo i predlog izmena i dopuna drugih propisa bez navedene sistemske promene Zakona o radu iz Opcije A. Ovde bi se najpre počelo od izmena i dopuna Zakona o finansijskoj podršci porodici sa decom kao krovnog zakona za najveći deo relevantnih prava ali bi za svrhe navedenog cilja bilo nužno izvršiti određene izmene i dopune i drugih zakona i propisa koje prenosimo ispod.

1) Izmene i dopune Zakona o finansijskoj podršci porodici sa decom

Imajući u vidu pitanja koja reguliše, ovaj zakon bi suštinski pretrpeo najznačajnije izmene i dopune radi ispunjenja cilja izjednačavanja mama preduzetnica sa mamama koje su zaposlene. Kako su od velikog značaja u praksi, i pravilnici kao podzakonski akti koji služe za primenu Zakona o finansijskoj podršci porodici sa decom bi takođe morali pretrpeti određene izmene i dopune. Ovo stoga što bi u suprotnom nadležni organi najverovatnije nastavljali da primenjuju ove podzakonske akte iako bi to proizvelo efekat suprotan izmenjenom Zakonu o finansijskoj podršci porodici sa decom pa je zarad pravne sigurnosti i ispunjenja principa zakonitosti potrebno uskladiti i navedene podzakonske akte.

a) *izmeniti član 12 Zakona o finansijskoj podršci porodici sa decom tako da glasi:*

„Naknadu zarade, odnosno naknadu plate za vreme porodiljskog odsustva, odsustva sa rada radi nege deteta i odsustva sa rada radi posebne nege deteta ostvaruju:

- 1) zaposleni kod pravnih i fizičkih lica (u daljem tekstu: zaposleni kod poslodavca).*
- 2) lica koja samostalno obavljaju delatnost i koja ostvaruju prava na naknadu zarade za vreme porodiljskog odsustva, odsustva sa rada radi nege deteta i odsustva sa rada radi posebne nege deteta pod istim uslovima i sa istim trajanjem kao i zaposleni kod poslodavca u skladu sa propisima koji regulišu ostvarivanje ovih prava za lica zaposlena kod poslodavca i u skladu sa ovim zakonom (u daljem tekstu: preduzetnik).*

Zaposleni koji je zasnovao radni odnos kao i preduzetnik koji je otpočeo obavljanje delatnosti nakon rođenja deteta, izuzetno od stava 1. ovog člana, može ostvariti pravo na naknadu zarade odnosno naknadu plate tokom odsustva čija se dužina trajanja računa od dana rođenja deteta.

Naknadu zarade, odnosno naknadu plate iz st. 1. i 2. ovog člana ostvaruje i otac, jedan od usvojitelja, hranitelj, odnosno staratelj deteta, kada u skladu sa propisima o radu ima pravo da koristi odsustvo iz stava 1 ovog člana i bez obzira na to da li ista ostvaruje u svojstvu zaposlenog kod poslodavca, u svojstvu preduzetnika ili u bilo kom drugom svojstvu.

Naknadu zarade, odnosno naknadu plate za vreme porodiljskog odsustva i odsustva sa rada radi posebne nege deteta, za decu različitog reda rođenja, mogu istovremeno koristiti oba roditelja.

Naknadu zarade, odnosno naknadu plate za vreme odsustva sa rada radi nege deteta i odsustva sa rada radi posebne nege deteta, za decu različitog reda rođenja, mogu istovremeno koristiti oba roditelja.

Naknadu zarade, odnosno naknadu plate za vreme porodiljskog odsustva i odsustva sa rada radi nege deteta, za decu različitog reda rođenja, ne mogu istovremeno koristiti oba roditelja.“

Kao što se može primetiti, ovde su izmene teksta člana 12 minimalne prirode ali od fundamentalnog značaja u pogledu izjednačavanja prava mama preduzetnica sa pravima mama zaposlenih kod poslodavca (pa čak i kod tih istih mama preduzetnica).

Na ovaj način mamama preduzeticama se:

- 1) omogućava 2 godine odsustva za treće i narednu decu –isto kao što je omogućeno zaposlenim mamama na osnovu člana 94a Zakona o radu;
- 2) mogućnost da očevi deteta koriste u dogovoru sa mamama preduzeticama odsustvo sa rada radi nege deteta – isto kao i zaposlene mame koje ovo pravo ostvaruju shodno članu 94 Zakona o radu.

- 3) mogućnost da i mame preduzetnice koje obavljaju važne uloge usvojitelja, hranitelja ili staratelja imaju pravo na naknadu zarade isto kao i zaposlene mame u skladu sa članom 96 Zakona o radu.

Kako je mamama preduzeticama teško, a nekada nemoguće da čak i na godinu dana stave *na pauzu* svoje poslovanje od izuzetne je važnosti uvesti i mogućnost da otac deteta u dogovoru sa mamom koristi odsustvo sa rada radi nege deteta. Jer, otac može biti zaposlen pa su šanse da nakon povratka sa odsustva nema gde da se vrati značajno manje nego što to može biti slučaj sa preduzeticom gde celokupno poslovanje najčešće zavisi isključivo od same mame preduzetnice. Što je još važnije, otac deteta može i sam biti preduzetnik ali sa mogućnošću da posao lakše *stavi na pauzu* jer je manje profitabilan od onog koji vodi mama preduzetnica ili iz drugih razloga. Upravo zato što u praksi može biti puno razloga zašto i puno razloga zato, ovu odluku (kao i kod zaposlenih mama) treba prepustiti dogovoru mama preduzetnica i njihovih partnera, očeva deteta.

b) Dodati novi član 13a Zakona o finansijskoj podršci porodici sa decom tako da glasi:

„Osnovica naknade zarade, odnosno naknade plate za vreme porodiljskog odsustva i odsustva sa rada radi nege deteta, za lica iz člana 12. stav 1 tačka 2) ovog zakona, utvrđuje se na osnovu zbira mesečnih osnovica na koji su plaćeni doprinosi za poslednjih 18 meseci koji prethode prvom mesecu otpočinjanja odsustva zbog komplikacija u vezi sa održavanjem trudnoće, ili porodiljskog odsustva, ukoliko nije korišćeno odsustvo zbog komplikacija u vezi sa održavanjem trudnoće.

Osnovica naknade zarade, odnosno naknade plate, preduzetnika koji je otpočeo obavljanje delatnosti nakon rođenja deteta, utvrđuje se na osnovu zbira mesečnih osnovica na koji su plaćeni doprinosi za poslednjih 18 meseci koji prethode mesecu otpočinjanja odsustva po otpočinjanju obavljanja delatnosti.

Osnovica naknade zarade, odnosno naknade plate za vreme odsustva sa rada radi posebne nege deteta, za lica iz člana 12. stav 1 tačka 2) ovog zakona, utvrđuje se na osnovu zbira mesečnih osnovica na koji su plaćeni doprinosi za poslednjih 18 meseci koji prethode mesecu otpočinjanja odsustva.

Mesečna osnovica naknade zarade, odnosno naknade plate, dobija se deljenjem zbira osnovica iz st. 1-3. ovog člana sa 18 i ne može biti veća od tri prosečne mesečne zarade u Republici Srbiji, a za prava ostvarena od 1. januara 2022. godine ne može biti veća od pet prosečnih mesečnih zarada u Republici Srbiji, prema poslednjem objavljenom podatku republičkog organa nadležnog za poslove statistike na dan početka ostvarivanja prava.

Mesečna osnovica naknade zarade, odnosno naknade plate predstavlja bruto obračunsku vrednost.“

Iako se radi o potpuno novom članu zakona, isti je gotovo identičan članu 13. Zakona o finansijskoj podršci porodici sa decom uz nužne korekcije uslovljene prethodno navedenim predlogom izmena člana 12. i pozivanjem na pojam *preduzetnika* dat u istom.

Bez obzira na to, a iako deluje na pogled da se radi o manjim, kozmetičkim izmenama, ovim novim članom *13a* se iz pravnog sistema uklanja odredba na osnovu koje je osnovica naknade zarade za mame preduzetnice umanjivana deljenjem sa paušalno određenim koeficijentom od 1,5. Konkretno, ako bi uzeli da su zaposlena mama i mama preduzetnica imale prosečnu osnovicu od 60.000 RSD neto za prethodnih 18 meseci, zaposlena mama bi za vreme odsustva po ovom zakonu dobijala tih 60.000,00 RSD a mama preduzetnica 40.000,00 RSD (jer je $60.000 / 1,5 = 40.000$).

Kao odredba bez ikakvog osnova ista stoga mora biti obrisana kako bi se mame preduzetnice suštinski izjednačile sa zaposlenim mamama u obračunu osnovica za potonju isplatu naknada zarade.

c) izmeniti član 14 Zakona o finansijskoj podršci porodici sa decom tako da glasi:

„Utvrdjivanje mesečne osnovice naknade zarade odnosno naknade plate, vrši nadležni organ jedinice lokalne samouprave (u daljem tekstu: nadležni organ) na osnovu podataka o:

- 1) visini osnovice na koju su plaćeni doprinosi na primanja koja imaju karakter zarade, odnosno plate za lica iz člana 12. stav 1 tačka 1) a koji su evidentirani u Centralnom registru obaveznog socijalnog osiguranja;*
- 2) o visini osnovice na koju su plaćeni doprinosi za lica iz člana 12. stav 1 tačka 2) ovog zakona a koji su evidentirani u Centralnom registru obaveznog socijalnog osiguranja.*

Mesečni iznos naknade zarade, odnosno naknade plate za lica iz člana 12. ovog zakona obračunava se na osnovu utvrđene mesečne osnovice naknade zarade, odnosno naknade plate u srazmeri broja radnih dana u petodnevnoj radnoj nedelji, u kojima se ostvaruje pravo u datom mesecu i ukupnog broja radnih dana u tom mesecu.

Na osnovu obračunatog mesečnog iznosa naknade zarade, odnosno naknade plate za lica iz člana 12. ovog zakona obračunava se iznos naknade zarade, odnosno naknade plate koji je umanjjen za pripadajuće poreze i doprinose.

Prilikom isplate iznosa naknade zarade, odnosno naknade plate iz stava 3. ovog člana, njen pripadajući iznos ne umanjuje se po osnovu novčanih obustava, rate kredita i slično, već je primalac naknade zarade odnosno naknade plate dužan da te obaveze izmiri lično ili preko poslodavca.

Poresku prijavu za obračunate poreze i doprinose za lica iz člana 12. ovog zakona podnosi ministarstvo nadležno za finansijsku podršku porodici sa decom, a centralizovana isplata mesečne naknade zarade odnosno naknade plate vrši se kad poreska uprava prihvati poresku prijavu.

Prilikom obračuna poreza neoporezivi iznos koristi se srazmerno radnom vremenu primaoca naknade zarade, odnosno naknade plate za lica iz člana 12. ovog zakona u odnosu na puno radno vreme u mesecu za koje je priznato pravo, a u skladu sa propisima kojima se uređuje porez na dohodak građana.

Ministarstvo nadležno za finansijsku podršku porodici sa decom, iz sredstava obezbeđenih u budžetu Republike Srbije, vrši isplatu mesečnih iznosa naknade zarade odnosno naknade plate bez poreza i doprinosa na tekući račun korisnika iz člana 12. ovog zakona, kao i utvrđivanje, obračun i plaćanje svih iznosa pripadajućih poreza i doprinosa na zakonom propisan način.

Pun mesečni iznos naknade zarade za zaposlene kod poslodavca kao i za preduzetnike, odnosno naknade plate za vreme porodiljskog odsustva, ne može biti manji od minimalne zarade utvrđene na dan početka ostvarivanja prava.

Pod minimalnom zaradom u smislu stava 8. ovog člana podrazumeva se iznos koji se dobija kada se minimalna cena rada po satu, utvrđena u skladu sa zakonom na dan početka ostvarivanja prava, pomnoži sa 184 sata i uveća za pripadajuće poreze i doprinose.“

Kao što se može primetiti i ovde se radi o manjim tekstualnim i tehničkim korekcijama uslovljenim prethodno navedenim predlogom izmena člana 12. Zakona o finansijskoj podršci porodici sa decom a radi izjednačavanja mama preduzetnica i zaposlenih mama u ostvarivanju prava. Ali, bez obzira što se radi o manjim izmenama, njima se i mamama preduzeticama garantuje pravo na minimalnu zaradu za vreme porodiljskog odsustva kao i zaposlenim mamama.

Pored ovoga, ovim izmenama se zajedno sa predloženim brisanjem člana 65b Zakona o doprinosima, mamama preduzeticama omogućava jednak nivo prava u vidu prestanka obaveze obračunavanja i plaćanja poreza i doprinosa za vreme korišćenja odsustva. Bez ovih izmena, kao i brisanja člana 65b Zakona o doprinosima, mame preduzetnice bi ostale u neravnopravnom položaju u odnosu na zaposlene mame budući da su im faktički osnovice i primanja umanjene ne samo korišćenjem diskriminatornog koeficijenta od 1,5

već i time što od novca koje dobiju kao naknadu mame preduzetnice moraju da plate svoje poreze i doprinose.

Prikažaćemo kroz primer efekat ovih pravila u praksi. Opet ćemo uzeti da su, zaposlena mama i mama preduzetnica imale prosečnu osnovicu od 60.000 RSD neto za prethodnih 18 meseci. Najpre su mame preduzetnice stavljene u neravnopravan položaj time što će zaposlena mama za vreme odsustva po ovom zakonu dobijati tih 60.000,00 RSD a mama preduzetnica 40.000,00 RSD (jer je $60.000 / 1,5 = 40.000$). **Potom, mame preduzetnice od tih 40.000,00 RSD neto treba same da plate doprinose ako hoće da im se nastavi staž i da ostvare pravo na zdravstveno osiguranje.** Zaposlene mame to ne moraju niti to pak moraju njihovi poslodavci jer ih nadležno ministarstvo samo obračunava i uplaćuje. Pored toga što faktički primaju manje novca nego što bi primale da su zaposlene, mame preduzetnice bi bez ovih izmena ostale u situaciji u kojoj:

- 1) imaju manje osnovice za obračun naknada zarada ako se odluče da u toku odsustva ili neposredno nakon istog ponovo zatrudne. Ovo stoga što budući da ne mogu da rade pa da generišu dodatne prihode već od neto naknada zarada odvajaju koliko mogu (najčešće minimalno) da bi uplatile poreze i doprinose koji će se potom koristiti za obračun sledećih naknada zarada u narednoj trudnoći. Naime, a kao što smo napisali iznad mame preduzetnice u toku trajanja odsustva iz Zakona o finansijskoj podršci porodici sa decom moraju same da plaćaju doprinose na smanjene neto prihode za razliku od zaposlenih mama kojima nadležno ministarstvo obračunava i plaća doprinose na iznos naknade. Konkretno, ako opet uzmemo gornji primer, kod zaposlenih mama će se računati kao da su za sve vreme odsustva plaćale doprinose na osnovicu od 60.000,00 RSD neto dok će se mama preduzetnicama računati ona osnovica na koju se i budu odlučile da plaćaju doprinose (to može biti i minimalna zarada).
- 2) imaju rupe u penzionom stažu, i
- 3) imaju poteškoća da ostvare prava iz obaveznog zdravstvenog osiguranja, odnosno na preko potrebnu zdravstvenu zaštitu.

Na kraju, ovim izmenama se mamama preduzetnicama pomaže i time što - kao i u slučaju zaposlenih mama - nadležno ministarstvo preuzima obavezu kreiranja i podnošenja propisanih poreskih prijava. Svakako da su mame preduzetnice navikle da podnose ove prijave ili pak da to rade preko knjigovođa ali bi makar u vreme kada treba da se brinu o svom zdravlju i zdravlju svoga deteta trebale da uživaju jednak nivo manjka obaveza bavljenja i brigama o formalnim procedurama i zahtevima- isto kao i zaposlene mame.

d) izmeniti član 17 stav 1 Zakona o finansijskoj podršci porodici sa decom tako da glasi:

„Ostale naknade po osnovu rođenja i nege deteta i posebne nege deteta, za dete rođeno 1. jula 2018. godine i kasnije, može ostvariti majka koja je u periodu od 18 meseci pre rođenja deteta ostvarivala prihode:

- 1) a u momentu rođenja deteta je nezaposlena i nije ostvarila pravo na novčanu naknadu po osnovu nezaposlenosti;*
- 2) kao nosilac porodičnog poljoprivrednog gazdinstva koje ima status lica koje samostalno obavlja delatnost prema zakonu kojim se uređuje porez na dohodak građana;*
- 3) po osnovu ugovora o obavljanju privremenih i povremenih poslova;*
- 4) po osnovu ugovora o delu;*
- 5) po osnovu autorskog ugovora;*
- 6) po osnovu ugovora o pravima i obavezama direktora van radnog odnosa.“*

Nastavno na već navedenu nužnost korekcija uslovljenih predlogom izmena člana 12. Zakona o finansijskoj podršci porodici sa decom i ovde se predlaže manja korekcija. Konkretno, iz odredbe člana 17 stav 1 je obrisana referenca i pojam *lica koja samostalno obavljaju delatnost*, tj. preduzetnika, budući da su prava mama preduzetnica već regulisana prethodno iznetim članovima.

e) izmeniti član 19 stav 1 Zakona o finansijskoj podršci porodici sa decom tako da glasi:

„Utvrdjivanje punog mesečnog iznosa za ostale naknade po osnovu rođenja i nege deteta i posebne nege deteta vrši nadležni organ na osnovu podataka o visini osnovice na koju su plaćeni doprinosi za lice iz člana 17. stav 1. tač. 1)- 6) ovog zakona, odnosno za lice iz člana 17. stav 2. osnovice na koju su plaćeni doprinosi za obavezno penzijsko i invalidsko osiguranje, a koji su evidentirani kod organa koji vodi evidenciju o uplaćenim doprinosima obaveznog socijalnog osiguranja.“

I ovde je učinjeno isto kao i slučaju člana 17 i to time što je ažurirana referenca na člana 17 stav 1 budući da bi isti nakon izmena predloženih sa naše strane sada sadržao 6 tačaka a ne 7.

2) Izmene i dopune podzakonskih akata donetih na osnovu Zakona o finansijskoj podršci porodici sa decom

Imajući u vidu to da su za sprovođenje Zakona o finansijskoj podršci porodici sa decom doneta dva podzakonska akta potrebno je i u odnosu na iste izvršiti odgovarajuće izmene i dopune. Konkretno, radi se o sledećim podzakonskim aktima: 1) Pravilnik o bližim uslovima, postupku i načinu ostvarivanja prava na odsustvo sa rada ili rada sa polovinom punog radnog vremena radi posebne nege deteta⁶ (dalje: „**Pravilnik 1**“) i 2) Pravilnik o bližim uslovima i načinu ostvarivanja prava na finansijsku podršku porodici sa decom⁷ (dalje: „**Pravilnik 2**“).

a) Izmeniti član 16 Pravilnika 1 tako da isti glasi:

„Po sprovedenom veštačenju, Prvostepena komisija daje mišljenje o potrebi da podnosilac zahteva iz člana 12 stav 1 tačka 1) Zakona, zbog zdravstvenog stanja deteta odsustvuje sa rada radi posebne nege deteta, odnosno da radi sa polovinom punog radnog vremena. Po sprovedenom veštačenju, Prvostepena komisija daje mišljenje o potrebi da podnosilac zahteva iz člana 12 stav 1 tačka 2) Zakona, zbog zdravstvenog stanja deteta odsustvuje sa rada radi posebne nege deteta i ostvari pravo na naknadu zarade zbog odsustva sa rada radi posebne nege deteta.

Po sprovedenom veštačenju, Prvostepena komisija daje mišljenje o potrebi da podnosilac zahteva, zbog zdravstvenog stanja deteta ostvari pravo na ostale naknade po osnovu posebne nege deteta.

Prvostepena komisija daje mišljenje iz stava 1. ovog člana na Obrascu broj 4. koji je odštampan uz ovaj pravilnik i čini njegov sastavni deo.

Prvostepena komisija daje mišljenje iz stava 2. ovog člana na Obrascu broj 4-a koji je odštampan uz ovaj pravilnik i čini njegov sastavni deo.

U mišljenju iz stava 1. ovog člana Prvostepena komisija utvrđuje potreban period odsustva sa rada, odnosno rada sa polovinom punog radnog vremena za podnosioca zahteva iz člana 12 stav 1 tačka 1) Zakona, kao i potrebu kontrolnog pregleda.

U mišljenju iz stava 2. ovog člana Prvostepena komisija utvrđuje potreban period za koji podnosilac zahteva može ostvariti pravo na ostale naknade po osnovu posebne nege deteta.

Prvostepena komisija mišljenje iz st. 1. i 2. ovog člana dostavlja nadležnom organu jedinice lokalne samouprave u roku od tri radna dana od dana donošenja mišljenja.

Nadležni organ jedinice lokalne samouprave mišljenje Prvostepene komisije iz stava 1. ovog člana dostavlja podnosiocu zahteva i njegovom poslodavcu, ako je primenljivo, najkasnije u roku od tri radna dana od dana prijema mišljenja Prvostepene komisije.

⁶ ("Sl. glasnik RS", br. 56/2018)

⁷ ("Sl. glasnik RS", br. 58/2018)

Nadležni organ jedinice lokalne samouprave mišljenje Prvostepene komisije iz stava 2. ovog člana dostavlja podnosiocu zahteva u roku od tri radna dana od dana prijema mišljenja Prvostepene komisije.

Gore navedene izmene su izvršene saglasno činjenici da preduzetnici po prirodi stvari ne mogu raditi sa pola radnog vremena pa je logično i da je nemoguće da nadležna komisija donese odluku takve prirode jer je to u krajnjoj liniji i nepotrebno. Cilj i ideja jeste da se kroz manje tehničke izmene odredbe člana 16 Pravilnika 1 isti usaglasi sa predloženim izmenama Zakona o finansijskoj podršci porodici sa decom.

b) Izmeniti član 2 Pravilnika 2 tako da isti glasi:

„Ostvarivanje prava na naknadu zarade, odnosno naknadu plate, kao i obračun naknade zarade, odnosno naknade plate za vreme porodiljskog odsustva, odsustva sa rada radi nege deteta i odsustva sa rada radi posebne nege deteta (u daljem tekstu: naknada zarade, odnosno naknada plate) vrši se na osnovu podnetog zahteva i propisanih dokaza pribavljenih u skladu sa članom 39. Zakona.

Dokazi iz stava 1. ovog člana koje podnosi podnosilac zahteva iz člana 12 stav 1 tačka 1) Zakona su:

- 1) izveštaj o privremenoj sprečenosti za rad majke u vreme porodiljskog odsustva i odsustva sa rada radi nege deteta - doznaka;*
- 2) mišljenje nadležne komisije Republičkog fonda za penzijsko i invalidsko osiguranje o potrebi da podnosilac zahteva zbog zdravstvenog stanja deteta odsustvuje sa rada radi posebne nege deteta, odnosno da radi sa polovinom punog radnog vremena;*
- 3) izvod iz matične knjige rođenih za decu;*
- 4) izvod iz evidencije Centralnog registra obaveznog socijalnog osiguranja o osnovu osiguranja, na dan podnošenja zahteva;*
- 5) rešenje o pravu na porodiljsko odsustvo, rešenje o pravu na porodiljsko odsustvo i odsustvo sa rada radi nege deteta, rešenje o pravu na odsustvo sa rada radi nege deteta i rešenje o pravu na odsustvo sa rada radi posebne nege deteta;*
- 6) izvod iz evidencije Centralnog registra obaveznog socijalnog osiguranja o osnovici na koju su plaćeni doprinosi na primanja koja imaju karakter zarade, u skladu sa članom 13. Zakona, za poslednjih 18 meseci koji prethode prvom mesecu otpočinjanja odsustva zbog komplikacija u vezi sa održavanjem trudnoće, ili porodiljskog odsustva, ukoliko nije korišćeno odsustvo zbog komplikacija u vezi sa održavanjem trudnoće;*
- 7) izvod iz evidencije Centralnog registra obaveznog socijalnog osiguranja o osnovici na koju su plaćeni doprinosi na primanja koja imaju karakter zarade, u skladu sa članom 13. Zakona, za poslednjih 18 meseci koji prethode mesecu otpočinjanja odsustva po zasnivanju radnog odnosa za lica koja su zasnovala radni odnos nakon rođenja deteta;*
- 8) izveštaj o početku prve privremene sprečenosti za rad majke radi korišćenja odsustva zbog komplikacija u vezi sa održavanjem trudnoće - doznaka, ukoliko je korišćeno ovo pravo;*
- 9) potvrda da nije ostvareno pravo na dodatak za pomoć i negu drugog lica;*
- 10) rešenje o korišćenju porodiljskog odsustva ili odsustva sa rada radi posebne nege deteta ukoliko se zahtev odnosi na decu različitog reda rođenja;*
- 11) rešenje o korišćenju odsustva sa rada radi nege deteta ili odsustva sa rada radi posebne nege deteta za decu različitog reda rođenja;*
- 12) ostali podaci koji su od uticaja na utvrđivanje prava a nisu evidentirani u dostupnim evidencijama.*

U slučaju iz člana 95. Zakona o radu ("Službeni glasnik RS", br. 24/05, 61/05, 54/09, 32/13, 75/14, 13/17 - US i 113/17):

- 1) izveštaj nadležne zdravstvene ustanove da je dete mrtvorodeno, odnosno da je umrlo pre upisa u matičnu knjigu rođenih;*
- 2) izvod iz matične knjige umrlih za dete koje je umrlo posle upisa u matičnu knjigu rođenih.*

Dokazi iz stava 1. ovog člana koje podnosi podnosilac zahteva iz člana 12 stav 1 tačka 2) Zakona su:

- 1) izvod iz evidencije Centralnog registra obaveznog socijalnog osiguranja o osnovu osiguranja, na dan podnošenja zahteva;*
- 2) izvod iz matične knjige rođenih za decu;*

- 3) podatak o početku korišćenja odsustva zbog komplikacija u vezi sa održavanjem trudnoće, ukoliko je korišćeno ovo pravo;
- 4) mišljenje nadležne komisije Republičkog fonda za penzijsko i invalidsko osiguranje o potrebi da podnositelj zahteva zbog zdravstvenog stanja deteta ostvari pravo da odsustvuje sa rada radi posebne nege deteta;
- 5) dokaz da nije ostvareno pravo na dodatak za pomoć i negu drugog lica;
- 6) izvod iz evidencije Centralnog registra obaveznog socijalnog osiguranja o osnovici na koju su plaćeni doprinosi, u skladu sa članom 13a. Zakona, za poslednjih 18 meseci koji prethode prvom mesecu otpočinjanja odsustva zbog komplikacija u vezi sa održavanjem trudnoće, ili porodiljskog odsustva, ukoliko nije korišćeno odsustvo zbog komplikacija u vezi sa održavanjem trudnoće, odnosno danu rođenja deteta;
- 7) izvod iz evidencije Centralnog registra obaveznog socijalnog osiguranja o osnovici na koju su plaćeni doprinosi u skladu sa članom 13a. Zakona, za poslednjih 18 meseci koji prethode mesecu otpočinjanja odsustva po otpočinjanju obavljanja delatnosti za lica koja su otpočela obavljanje delatnosti nakon rođenja deteta ili potvrda o osnovici na koju su plaćeni doprinosi, u skladu sa članom 13a. Zakona, za poslednjih 18 meseci koji prethode prvom mesecu otpočinjanja odsustva zbog komplikacija u vezi sa održavanjem trudnoće, ili porodiljskog odsustva, ukoliko nije korišćeno odsustvo zbog komplikacija u vezi sa održavanjem trudnoće, odnosno danu rođenja deteta, a koji nisu evidentirani u Centralnom registru obaveznog socijalnog osiguranja.

U slučaju iz člana 95. Zakona o radu ("Službeni glasnik RS", br. 24/05, 61/05, 54/09, 32/13, 75/14, 13/17 - US i 113/17):

- 1) izveštaj nadležne zdravstvene ustanove da je dete mrtvorodeno, odnosno da je umrlo pre upisa u matičnu knjigu rođenih;
- 2) izvod iz matične knjige umrlih za dete koje je umrlo posle upisa u matičnu knjigu rođenih.

Nadležni organ uprave jedinice lokalne samouprave (u daljem tekstu: organ uprave) koji vodi postupak obezbeđuje dokaz o prosečnoj mesečnoj zaradi u Republici Srbiji.

U zahtevu za ostvarivanje prava navodi se i broj tekućeg računa za isplatu prava, a fotokopija kartice tekućeg računa prilaže se uz njega.

Ukoliko je lice koje podnosi zahtev u radnom odnosu kod više poslodavaca, podnosi zahtev za ostvarivanje prava na naknadu zarade, odnosno naknade plate kod svakog poslodavca.“

Prateći iste ciljeve i metodologiju kao i pogledu predloženih izmena Pravilnika 1 potrebno je i da se kroz manje tehničke izmene odredbe člana 2 Pravilnika 2 isti usaglasni sa gore predloženim noveliranim odredbama Zakona o finansijskoj podršci porodici sa decom.

3) **Izmene i dopune Zakona o doprinosima**

Saglasno željenom cilju iznad, a u pogledu ovog zakona bilo bi neophodno **u celosti obrisati član 65b** Zakona o doprinosima koji glasi:

Za preduzetnika koji ostvaruje ostale naknade po osnovu rođenja i nege deteta i posebne nege deteta u skladu sa zakonom kojim se uređuje finansijska podrška porodici sa decom, ne plaćaju se doprinosi za obavezno socijalno osiguranje po tom osnovu za vreme ostvarivanja prava na tu naknadu.

Izuzetno od stava 1. ovog člana, za preduzetnika koji nastavlja da obavlja preduzetničku delatnost za vreme ostvarivanja prava na ostale naknade, osnovicu doprinosa čini lična zarada, odnosno oporeziva dobit, odnosno paušalno utvrđeni prihod.

Obveznik plaćanja doprinosa za vreme ostvarivanja prava na ostale naknade je preduzetnik iz stava 2. ovog člana.

Navedeno brisanje člana 65b je potrebno s obzirom da zaposlenim mama doprinose za obavezno socijalno osiguranje obračunavaju i uplaćuju isplatioci naknada i to po osnovu odredbi člana 14 Zakona o finansijskoj podršci porodici sa decom kao i shodno odredbi člana 6 stav 1 tačka 21) i člana 56 Zakona o doprinosima.

Kao što smo iznad napomenuli, ova promena Zakona o doprinosima je nužna jer se radi o jednoj takođe očigledno diskriminatornoj odredbi. Ovo stoga što zaposlene mame ne moraju da plaćaju doprinose, u njihovom slučaju to ne mora ni poslodavac jer ih ministarstvo samo obračunava i uplaćuje. To znači da je ova odredba Zakona o doprinosima uvedena i pogađa mame preduzetnice samo zato što su to što jesu - mame preduzetnice. Nema nikakvog obrazloženja niti bi ga i moglo biti jer se radi o očiglednom razlikovanju bez bilo kakvog pokrića.

4) Izmene i dopune Zakona o zdravstvenom osiguranju

Za razliku od Zakona o doprinosima, Zakon o zdravstvenom osiguranju⁸ (dalje: „**Zakon o zdravstvenom osiguranju**“) bi pretrpeo nekoliko izmena. Ovo stoga što isti na nekoliko mesta i u nekoliko odredbi propisuje pravila koja mame preduzetnice efektivno stavljaju u neravnopravan položaj sa zaposlenim mamama. Takođe, ovaj zakon ima i određene neusaglašenosti sa Zakonom o privrednim društvima koje su od velikog značaja za veliki broj mama preduzetnica jer negativno utiču na podsticaje za održavanje poslovanja za vreme odsustva te i nastavak istog uz što manje poteškoća nakon povratka sa odsustva.

a) *Izmena člana 13 Zakona o zdravstvenom osiguranju tako da isti ubuduće glasi:*

„Preduzetniku iz člana 11. stav 1. tačka 18) ovog zakona prestaje svojstvo osiguranika po tom osnovu za vreme privremene odjave obavljanja delatnosti, ako za to vreme ne plaća doprinos, osim za vreme trajanja privremene sprečenosti za rad nastale pre privremene odjave, u skladu sa ovim zakonom i osim za vreme trajanja porodijskog odsustva, odsustva sa rada radi nege deteta, odsustva sa rada radi posebne nege deteta ili druge osobe u skladu sa propisima o radu i propisima o finansijskoj podršci porodici sa decom“

Ova izmena bi bila samo logična posledica brisanja člana 65b Zakona o doprinosima budući da bi u toj situaciji preduzetnicima doprinose za obavezno socijalno osiguranje obračunavali i uplaćivali isplatioci odgovarajućih naknada shodno Zakona o finansijskoj podršci porodici sa decom i Zakonu o doprinosima.

b) *Izmena člana 77 stav 4 Zakona o zdravstvenom osiguranju tako da član 77 ubuduće glasi:*

„Izabrani lekar, odnosno drugi stručno-medicinski organ Republičkog fonda određuje privremenu sprečenost za rad osiguranika datumom početka privremene sprečenosti za rad i datumom završetka privremene sprečenosti za rad.

Pravo na naknadu zarade za vreme privremene sprečenosti za rad osiguranika može trajati do otklanjanja uzroka sprečenosti za rad, u zavisnosti od vrste i uzroka bolesti, odnosno povrede, u skladu sa ovim zakonom.

Pravo na naknadu zarade pripada od prvog dana sprečenosti za rad i za sve vreme njenog trajanja, ali samo za vreme trajanja radnog odnosa za koje bi osiguranik primao zaradu, odnosno platu u skladu sa propisima o radu, odnosno za vreme za koje bi obavljao delatnost kao preduzetnik da nije nastupila privremena sprečenost za rad.

Izuzetno od stava 3. ovog člana u slučaju preduzetnika iz člana 11. stav 1. tačka 18) koji nije privremeno odjavio obavljanje delatnosti u skladu sa zakonom, a nema zaposlene, niti je imenovao i u skladu sa zakonom o registraciji registrovao poslovođu iz kruga svog porodičnog domaćinstva (bračni drug, vanbračni partner, deca, usvojenici i roditelji) a koga po Zakonu o privrednim društvima nema obavezu da zaposli, pravo na naknadu zarade osiguraniku pripada od dana odjave delatnosti.

Izuzetno od stava 3. ovog člana, ako je privremena sprečenost za rad nastala kao posledica povrede na radu ili profesionalne bolesti, naknada zarade pripada osiguraniku od prvog dana sprečenosti i za sve vreme njenog trajanja, kao i posle prestanka radnog odnosa osiguranika, do prestanka uzroka privremene sprečenosti za rad po oceni stručno-medicinskog organa.“

⁸ ("Sl. glasnik RS", br. 25/2019)

Ova izmena takođe ima za cilj da obezbedi mogućnost da mame preduzetnice ostanu u celosti zdravstveno osigurane za vreme svoje privremene sprečenosti za rad. Takođe, predložena izmena je usmerena i na to da mame preduzetnice ne moraju da odjave svoju delatnost za to vreme jer to može imati teške posledice po njihovo poslovanje i mogućnost nastavljanja istog po okončanju privremene sprečenosti za rad. Takvu vrstu otežane reintegracije nemaju zaposlene mame kod kojih po pravilu nema bilo kakvih prekida osiguranja. Pritom, potrebno je uskladiti ovu normu sa odredbom člana 89 Zakona o privrednim društvima budući da isti dozvoljava preduzetnicima da u slučajevima kada su iz opravdanih razloga privremeno odsutni (bolest, školovanje, izbor na funkciju i sl.), a nemaju zaposlenog poslovođu, opšte poslovođenje povere članu svog porodičnog domaćinstva za vreme tog odsustva i to sve bez obaveze da ga zaposle (ali uz obavezu da ga imenuju i registruju pred nadležnim registrom). Krug lica koji potpadaju pod pojam porodičnog domaćinstva u smislu ove odredbe, propisan je u članu 91 stav 8 Zakona o privrednim društvima (bračni drug, vanbračni partner, deca, usvojenici i roditelji).

c) Dopuna člana 84 Zakona o zdravstvenom osiguranju tako da isti ubuduće glasi:

„Osiguraniku privremeno sprečenom za rad ne pripada pravo na naknadu zarade, bez obzira na isplatioca:

- 1) ako je namerno prouzrokovao privremenu sprečenost za rad;*
- 2) ako je privremena sprečenost za rad prouzrokovana upotrebom alkohola ili upotrebom psihoaktivnih supstanci;*
- 3) ako je namerno sprečavao ozdravljenje, odnosno osposobljavanje za rad;*
- 4) ako se bez opravdanog razloga ne podvrgne lečenju, osim ako za lečenje nije potreban pristanak predviđen zakonom;*
- 5) ako se bez opravdanog razloga ne javi:
 - (1) izabranom lekaru u roku od tri dana od dana nastanka privremene sprečenosti za rad;*
 - (2) prvostepenoj lekarskoj komisiji po uputu izabranog lekara;*
 - (3) stručno-medicinskom organu u roku od tri dana od dana dobijanja poziva za izlazak pred stručno-medicinski organ;**
- 6) ako se za vreme privremene sprečenosti za rad bavi privrednom ili drugom aktivnošću kojom ostvaruje prihode;*
- 7) ako bez dozvole stručno-medicinskog organa Republičkog fonda otputuje iz mesta prebivališta, odnosno boravišta ili ako izabrani lekar, odnosno organ nadležan za kontrolu ostvarivanja prava iz obaveznog zdravstvenog osiguranja utvrdi da ne postupa po uputstvu za lečenje;*
- 8) ako prima naknadu zarade po drugim propisima;*
- 9) ako zloupotrebi pravo na korišćenje odsustvovanja sa rada zbog privremene sprečenosti za rad na neki drugi način;*
- 10) ako je na izdržavanju kazne zatvora;*
- 11) ako se prema njemu sprovodi mera bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi i obaveznog lečenja alkoholičara i narkomana u zdravstvenoj ustanovi;*
- 12) ako ne postupi u skladu sa članom 80. st. 3-5. ovog zakona.*

Osiguraniku ne pripada naknada zarade od dana kada su utvrđene okolnosti iz stava 1. ovog člana, za sve vreme dok traju te okolnosti ili njihove posledice.

Ako se činjenice iz stava 1. ovog člana utvrde posle započinjanja sa korišćenjem prava na naknadu zarade, odnosno posle ostvarivanja prava na naknadu zarade, isplata naknade obustavlja se, odnosno isplatilac naknade ima pravo na povraćaj isplaćenih sredstava.

Preduzetnik iz člana 11. stav 1. tačka 18) ovog zakona koji za vreme privremene sprečenosti za rad iz člana 73. stav 1. tačka 3) ovog zakona privremeno ne odjavi obavljanje delatnosti usled toga što ima zaposlene ili usled toga što je imenovao i u skladu sa zakonom o registraciji registrovao poslovođu iz kruga svog porodičnog domaćinstva (bračni drug, vanbračni partner, deca, usvojenici i roditelji) koga u skladu Zakonom o privrednim društvima nema obavezu da zaposli, neće izgubiti pravo na naknadu zarade u smislu odredbe stava 1 tačka 6) ovog člana.“

U ovom članu Zakona o zdravstvenom osiguranju definisani su osnovi kada osiguraniku (uključujući i preduzetnika) ne pripada pravo na naknadu zarade, bez obzira na isplatioca. Ovde je između ostalog u stavu 1, tačka 6) propisano i to da se ovo pravo gubi ako osiguranik: „za vreme privremene sprečenosti za rad bavi privrednom ili drugom aktivnošću kojom ostvaruje prihode“. Potrebno je uskladiti i ovu normu jer je ista u koliziji sa navedenim odredbama člana 89 Zakona o privrednim društvima i to sve kako mame preduzetnici koje imenuju i registruju poslovođu iz kruga svog porodičnog domaćinstva (**koga ne moraju zaposliti**) i po tom osnovu ne odjave obavljanje delatnosti, ne bi došle u opasnost da im zbog toga bude prekinuta isplata. Stoga je potrebno dopuniti član 84 Zakona o zdravstvenom osiguranju tako što bi se ispod poslednjeg stava važeće verzije ovog člana **dodao novi stav** tako da ceo član 84 Zakona o zdravstvenom osiguranju ubuduće glasi kako je predloženo.

a) Dopuna člana 85 Zakona o zdravstvenom osiguranju tako da isti ubuduće glasi:

„Osiguraniku iz člana 11. stav 1. tačka 18) ovog zakona ne pripada naknada zarade iz sredstava obaveznog zdravstvenog osiguranja ako za vreme privremene sprečenosti za rad nije privremeno odjavio obavljanje delatnosti, bez obzira ko je isplatilac naknade.

U slučaju iz stava 1. ovog člana osiguraniku koji ima zaposlene (jednog ili više) pripada 50% od naknade zarade koja bi mu pripadala da je odjavio obavljanje delatnosti.

Izuzetno od odredbe stava 1 ovog člana, osiguraniku iz člana 11. stav 1. tačka 18) ovog zakona pripada naknada zarade iz sredstava obaveznog zdravstvenog osiguranja ukoliko je privremeno sprečen za rad u slučaju iz člana 73. stav 1. tačka 3) ovog zakona pod uslovom da ima zaposlenih ili ako nema zaposlenih da je imenovao i u skladu sa zakonom o registraciji registrovao poslovođu iz kruga svog porodičnog domaćinstva (bračni drug, vanbračni partner, deca, usvojenici i roditelji) koga u skladu sa Zakonom o privrednim društvima nema obavezu da zaposli.

U slučaju iz stava 3. ovog člana osiguraniku koji ima zaposlene (jednog ili više) ili koji nema zaposlene ali je imenovao i u skladu sa zakonom o registraciji registrovao poslovođu iz kruga svog porodičnog domaćinstva (bračni drug, vanbračni partner, deca, usvojenici i roditelji) koga u skladu sa Zakonom o privrednim društvima nema obavezu da zaposli, pripada 100% od naknade zarade koja bi mu pripadala da je odjavio obavljanje delatnosti.“

U ovom članu Zakona o zdravstvenom osiguranju predviđeno je da mame preduzetnice : **(a)** nemaju pravo na naknadu zarade ako nemaju zaposlene a nisu odjavile delatnost ili **(b)** imaju pravo na **50 % naknade zarade ako imaju zaposlene a nisu odjavile obavljanje delatnosti**. Imajući u vidu to da mame preduzetnice svakako plaćaju doprinose po istim stopama kao i zaposlene mame nije pravično da se ovako smanjuju prava kada im je podrška najpotrebnija. U krajnjoj liniji, mame preduzetnice nisu oslobođene plaćanja 50 % doprinosa u vreme kada rade pa da im za vreme odsustva bude isplaćivana manja naknada. Takođe, i ovde je potrebno usklađivanje sa odredbama Zakona o privrednim društvima (član 89 i 91 stav 8) u već navedenom kontekstu.

Zaključak

Kao što se može videti iz iznetih predloga, mame preduzetnice su po nekoliko osnova stavljene u neravnotežan položaj sa zaposlenim mamama te im je time otežano održavanje poslovanja tokom trudnoće i povratak u tokove rada nakon porođaja. To sve ima negativan uticaj na deklarativno ohrabivanje ženskog preduzetništva. Majčinstvo samo po sebi je dovoljno zahtevno pa je važno izbaciti prepreke sa kojima se mame preduzetnice susreću uprkos tome što uredno plaćaju svoje obaveze na ime poreza i doprinosa. Konkretno radi se o preprekama u vidu sledećih diskriminatornih odredaba koje za efekat imaju neravnotežan položaj mama preduzetnica u odnosu na zaposlene mame a za koje smo u ovom vodiču izneli predloge kako da se isprave:

- 1) Nemogućnost ostvarivanja prava na porodiljsko odsustvo i odsustvo sa rada radi nege deteta u trajanju od 2 godine za treće i narednu decu- za razliku od zaposlenih mama koje ovo pravo ostvaruju temeljem člana 94a Zakona o radu;
- 2) Nemogućnost da očevi dece mama preduzetnica u dogovoru sa njima i umesto njih koriste odsustvo sa rada radi nege deteta – za razliku od zaposlenih mama koje ovo pravo ostvaruju temeljem člana 94 Zakona o radu;
- 3) Paušalno i izrazito diskriminatorna odredba člana 18 Zakona o finansijskoj podršci porodici sa decom kojom je osnovica za naknadu zarade mama preduzetnica smanjena bez ikakvog osnova - za razliku od zaposlenih mama kod kojeg ovog umanjujućeg koeficijenta jednostavno nema;
- 4) Nemogućnost mama preduzetnica da za vreme porodiljskog odsustva imaju pravo makar na minimalnu zaradu bez obzira na status i iznos prethodno uplaćenih doprinosa- za razliku od zaposlenih mama koje ovo pravo ostvaruju temeljem člana 14 Zakona o finansijskoj podršci porodici sa decom;
- 5) Obavezu mama preduzetnica da za vreme bolovanja, porodiljskog odsustva i odsustva sa rada radi nege deteta obračunavaju, prijave i plaćaju poreze i doprinose bez adekvatnog povećanja neto naknade - za razliku od zaposlenih mama koje ništa od navedenog ne moraju da čine jer to za njih radi samo nadležno ministarstvo temeljem člana 14 Zakona o finansijskoj podršci porodici sa decom;
- 6) Nemogućnost da mame preduzetnice ostanu u celosti zdravstveno osigurane za vreme svoje privremene sprečenosti za rad kao i da ne moraju da odjave svoju delatnost za to vreme – za razliku od zaposlenih mama koje su tokom celog odsustva osigurane i najčešće nemaju ovako teških uslova za reintegraciju na posao;
- 7) Nemogućnost da mame preduzetnice koje imaju zaposlene a ne odjave obavljanje delatnosti ostvare pravo na 100 % naknade zarade za vreme bolovanja radi održavanja trudnoće - za razliku od zaposlenih mama koje ni u ovom pogledu ništa ne moraju preduzimati niti rizikovati kasniju reintegraciju na posao npr. obavezom davanja otkaza za vreme bolovanja radi održavanja trudnoće.

Svi gore navedeni osnovi razlikovanja mama preduzetnica i zaposlenih mama kroz važeće propise ukazuju da mi kao društvo i podržavamo takvo stanje stvari umesto da u skladu sa vrednostima kojima težimo omogućimo pristup jednakim šansama za sve. U želji da proaktivno pomognemo ispravljanju ovih nepravdi smo i sačinili ovaj Vodič te i započeli sprovođenje ovog projekta.

Nadamo se da smo uspeli da obuhvatimo sve relevantne propise i da vam približimo naše predloge na osnovu kojih bi se mame preduzetnice izjednačile sa zaposlenim mamama. Kako smo i napomenuli na početku, pokušali smo da predstavimo put do ovog cilj kroz sveobuhvatan pregled odredbi propisa koje treba promeniti naravno nakon adekvatne javne rasprave.

Projekat Pravda za mame preduzetnice Centar za mame realizuje u okviru programa podrške javnom zagovaranju „Istraži – Osnaži“ koji finansira Vlada Ujedinjenog Kraljevstva, a sprovodi Trag fondacija. Izradu ovog materijala je finansirala Vlada Ujedinjenog Kraljevstva; izneti stavovi nužno ne odražavaju zvaničnu politiku Vlade Ujedinjenog Kraljevstva.